

DET DANSKE REGGIO EMILIA NETVÆRK

Bestyrelsen for Det Danske Reggio Emilia

Formand:

Karin Eskesen · Fælledvej 16 · 5000 Odense C
E-mail: kese@post3.tele.dk · tlf.: 66 13 57 95

Kasserer

Jørn Moestrup · Bredstedgade 15 · 5000 Odense C
E-mail: purts@mail.dk · tlf.: 66 11 06 66

Medlemmer:

Mitzi Tofte · Børnehaven Peder Lykkesvej 77 · 2300 København S
E-mail: Mitzi.Tofte@faf.kk.dk · tlf.: 32 58 87 43

Rita Willum · Fuglebakken 62 · 8900 Randers C
E-mail: rita.willum@randers.dk · mobil 20 68 77 50

Hanne Ohlsen · Kyseborgstræde 6 · 5700 Svendborg
E-mail: hanneohlsen@mail.dk · tlf.: 62 21 84 86

Willy Freese · Naffet 46 · 6100 Haderslev
E-mail: b.w.freese@mail.tele.dk · tlf.: 74 52 53 23

Niels Nielsen · Skovvang 12 · 7100 Vejle
E-mail: dyrbergnielsen@hotmail.com · tlf.: 75 83 12 10

Det Danske Reggio Emilia Netværks sekretariat
Fælledvej 16,
5000 Odense C
+45 66 13 57 95

Giro konto: 579 – 0077
E-mail: kese@post3.tele.dk
Hjemmeside: www.reggioemilia.dk
Redaktion: Karin Eskesen (ansv.)

ISSN 1903 – 4032

DET DANSKE REGGIO EMILIA NETVÆRK

DET DANSKE REGGIO EMILIA NETVÆRKS NYHEDSBREV

REFLEKSIONER

NR. 9

JANUAR 2014

Udtryk og indtryk - refleksioner fra en studietur til Reggio Emilia	4	Besøg i lysatelieret	22
Danmark og Norge – et eksempel – et program.	8	Referat fra besøget på ReMida-centeret.	24
Et billede af barnet mellem det sociale og forskningen.	10	'Børn med særlige rettigheder'	28
Besøg i Freire barnehage og møde med Atelierista Lanfranco Bassi	12	Te seremonien i Andersen barnehagen.	30
Dialog med omverdenen – verden ved elven Modolena	18	Noen taker fra en styrer etter en uke i Italia.	32
Kulturen i Atelierene i barnehagene (0-3 & 3-6 år) i Reggio Emilia ved Mirella Ruozi	20		

UDTRYK OG INDTRYK

- refleksioner fra en studietur til Reggio Emilia i 2013

ReFleksioner nr. 9 dedikeres til en af de mange dansk- norske studieture til Reggio Emilia. Bidragydere til dette nummer er danske og norske deltagere i studieturen 2013. Gennem deres referater får man indsigt i noget af det som gjorde indtryk. Referaterne er dele af en større fælles studietursrapport. Referaterne er dele af af en større rapport og derfor skrevet på både norsk og dansk. Så stor tak til bidragydere, fordi vi må bruge jeres bidrag i dette nummer af ReFleksioner.

Næste studietur til Reggio Emilia vil finde sted i uge 45 - 2014
og på vores hjemmeside www.reggioemilia.dk findes et opslag om turen.

Udtryk og indtryk - refleksioner fra en studietur til Reggio Emilia

af Karin Eskesen

Danmark og Norge – et eksempel

- et program

Et billede af barnet mellem det sociale og forskningen”

af Eva Hjarne

Besøk i Freire Barnehage og møte med atelierista Lanfranco Bassi

af Fie von Krogh

Dialog med omverdenen – Verden ved elven Modolena

af Elisabeth Lerstøl

Kulturen i atelierene i barnehagene (0-3 & 3-6 år) i Reggio Emilia ved Mirella Ruozi

af Kari Holt

Besøg i LYSATELIERET

af Torben Larsen

Referat fra besøget på ReMida-centeret

af Nina Hansen

'Børn med særlige Rettigheder'

af Kerrin Junge Andersen

Te seremonien i Andersen Barnehagen

af Trine Skarbøvik

Noen tanker fra en styrer etter en uke i Italia

af Liv Ella Hofstad Omli

Foto: Fie von Krogh, Nina Hansen og Karin Eskesen

Artikler fra bladet må kun kopieres af de institutioner, der har indgået aftaler med Copy - Dan og kun indenfor de i aftalen nævnte rammer.

Først og fremmest tusind tak for en meget inspirerende uge i Reggio Emilia.

Vi er alle tre fyldt med inspiration og gode oplevelser, som helt sikkert vil sætte sig spor i vores konkrete hverdag inden for den nærmeste fremtid.....

Det var en dejlig intensiv og udbytterig studietur, som jeg håber, vi kan deltage i igen til næste år.....

HEI. TAKK FOR KJEMPEFIN TUR.....

TAKK FOR EN INSPIRERENDE UKE

Jeg takker for noen fantastiske dager i Reggio Emilia
Og, takk for sist.....

Hei Karin

Takk for en fantastisk Italiatur og en flott dag i København.....

HEJ KARIN, RIGTIG MANGE TAK FOR SIDST. NOW WE ARE TALKING
– HVOR VAR DET SPÆNDENDE.....

Hej Karin.

Tak for en kort sagt, dejlig uge i Reggio Emilia. Det var rigtig god undervisning og jeg føler mig stadig meget inspireret af opholdet.....

.....Jeg havde forresten en super uge i Reggio Emilia.....

.....HJERTELOG TAKK FOR EN FANTASTISK INSPIRERENDE TUR OG GODE SAMTALER.....

Takk for en flott studietur i Reggio Emilia.....

Udtryk og indtryk

Af Karin Eskesen

- refleksioner fra en studietur til Reggio Emilia

Centro Internazionale Loris Malaguzzi

ReFleksioner nummer 9 dedikeres til en af de mange dansk- norske studieture til Reggio Emilia

Hvert år har vi lavet en fælles rapport med de indtryk besøgene i Reggio Emalias børneinstitutioner gav deltagerne. De første mange års studieture foregik i bus og vi overnattede undervejs i Tyskland. Disse busture var gode for fællesskabet og kendskabet til hinanden. Vi diskuterede forventninger på vejen ned til Reggio Emilia og reflekterede på vejen hjem over de indtryk og udfordringer opholdet havde givet os.

Tiderne ændrer sig og i dag er det hurtigt og billigt at rejse med fly. At man forbereder sig til besøgene er stadig vigtigt, men nu sker det hjemme gennem læsning, fordrag, kurser og efterfølgende overvejelser.

Ofte ser vi grupper fra et område rejse sammen til Reggio Emilia med det fælles formål, at hente inspiration til en ændring af både indholdet i egen pædagogiske praksis, rummenes indretning og de undervisningsmaterialer og midler, der er til rådighed.

På den sidste tur havde flere grupper af danske og norske deltagere på forhånd stillet en række spørgsmål, som de gerne vil have rede på med det formål at ændre kulturen i deres egne institutioner, regioner eller kommuner. At grupper fra mange forskellige dele af en organisation rejser sammen, giver selvklaart mange fordele, administrativt, politisk og pædagogisk.

Alle deltagerne har haft muligheder for at se og høre foredragene. Det spændende sker så, når

Centro Internazionale Loris Malaguzzi

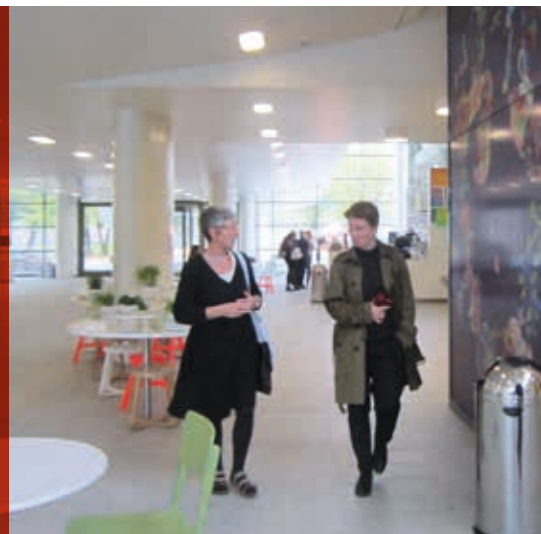
man i efterfølgende samtaler, opdager at måden, hvorpå man fortolker det sete afhænger af ens egen kulturelle baggrund, og placering i en organisation. Metaforen om "de hundrede sprog" skaber forståelse for, at ændringer af tingene kræver, at de belyses fra mange forskellige vinkler.

Min første studietur med pædagoger og undervisere fra Videreuddannelsen for pædagoger på Danmarks Lærerhøjskole, til Reggio Emilia fandt sted i 1982. Året før havde jeg, i forbindelse med et ophold i Norge for at studere deres videreuddannelsesstilbud, set en diasserie med navnet Børn har hundrede sprog. Serien var lavet af svenske kolleger.

Diasserien præsenterede et billede af en by og dens børn. Serien gjorde et stort indtryk, og jeg tog oplevelsen og serien med tilbage til Danmark.

Loris Malaguzzi
Centrets reception.

Siden har jeg hvert år arrangeret studieture med deltagelse af mange forskellige deltagere: pædagoger, lærere, universitetsansatte, forskere, politikere, administratorer.

På et tidspunkt havde vi også TV2Fyn med på turen og en TV udsendelse blev resultatet.

Interviewet med Loris Malaguzzi i denne tv-udsendelse er udgivet i bogen: Samtaler med Loris Malaguzzi - se litteraturlisten.

I år var vi 78 deltagere i studieturen.

Og hvad var det der blandt mange forskellige spørgsmål, gjorde og stadig gør indtryk at:

- metaforen om at børn har hundrede sprog ikke blot er en teori
- vi både er individer og dele af et samfund og har betydning
- børn er kompetente og at man inddrager deres kompetencer
- pædagoger er i en forsat uddannelse og bruger deres kompetencer, når de i hverdagen diskuterer det pædagogiske arbejde
- pædagogernes viden og engagement udfordrer og udfordres gennem lytningen og de fælles diskussioner
- forældre, byen og dens politik er vigtige elementer, når fremtiden skal tegnes
- miljøet - det fysiske og psykiske - har indflydelse på organisationen og dermed det pædagogiske arbejdes indhold og muligheder
- dokumentationen er vejledende for det der sker i praksis, og den tydeliggør børnenes og pædagogers kompetencer.
- kreativiteten er et vigtigt led i sammenhængen
- ingenting sker af sig selv

De seneste års studieture har været tilrettelagt i et nært samarbejde mellem Det Danske og Norske Reggio Emilia Netværk. Dette samarbejde er også et vidnesbyrd om den store betydning menneske- og læringssynet fra Reggio Emilia har haft og har i et internationalt perspektiv. Hvert år mødes deltagere fra mange nationaliteter i Reggio Emilia for at udveksle synspunkter og disse møder giver et indblik i den inspiration det enkelte land har taget til sig i dialogen med kollegerne fra Reggio Emilia.

Turen sammen med de norske kolleger er altid spændende og undervejs skabes der mange kontakter. Gode diskussioner finder sted, omkring de pædagogiske vilkårs betydning for den daglige praksis i vore respektive lande.

Indholdet i studieturen i 2013 er gengivet nedenfor. Programmet tilrettelægges i samarbejde mellem Reggio Children og Netværkene. Programmet er omfattende og hvis man dertil føjer de mange diskussioner med italienske kolleger, både i forbindelse med og udenfor programmet samt de talrige spørgsmål, der blev stillet til dem efter hvert enkelt indlæg, så må man sige, at studieturen år efter år giver inspiration, skaber udfordringer og spejler hjemlige muligheder.

Udstilling i Loris Malaguzzi Centret:
En menneskemængde

Selv har jeg, som oplægsholder, efter turen i år haft mulighed for gennem forskellige kurser at bearbejde nogle af indtrykkene med både danske og norske kolleger. Og at turen har givet mange overvejelser over egen praksis og lyst til at omsætte overvejelserne, var et gennemgående tema i vore samtaler.

Artiklerne i ReFleksioner nr. 9 er nogle af de rapporter eller uddrag af samme, deltagerne i studieturen 2013 har udarbejdet til fælles og eget bedste. Referaterne fortæller om nogle af de refleksioner forfatterne har taget med hjem.

CENTRO INTERNAZIONALE LORIS MALAGUZZI

Studietur fra Danmark og Norge – et eksempel

REGGIO EMILIA - d. 20-25 oktober 2013

Profil: Studietur for pædagoger, institutionsledere, universitetslektorer og administratorer

Søndag d. 20. oktober

kl. 19.00

Introduktion til ugens program af Karin Eskesen og Kari Carlsen

Mandag den 21. oktober

kl. 9.00-13.00

Velkomst ved Reggio Children

“Værdierne i det pædagogiske projekt i Reggio Emilia”

Deanna Margini, pædagogisk konsulent for vuggestuer og børnehaver i kommunen Reggio Emilia

”Et billede af barnet mellem det sociale og forskningen”

Rivi Jovanka, pædagogisk konsulent for vuggestuer og børnehaver i kommunen Reggio Emilia

kl. 15.00-16.00

“Introduktion til vuggestuerne”

Deanna Margini, pædagogisk konsulent for vuggestuer og børnehaver i kommunen Reggio Emilia

kl. 16.00-18.45

Bus fra Centro Internazionale Loris Malaguzzi til vuggestuerne

Alice, Picasso og Cervi

Tirsdag den 22. oktober

kl. 9.00-13.00

“Kulturen i atelieret i vuggestuerne og børnehaverne i Reggio Emilia”

Præsentation af borgernes atelier på det internationale center

Mirella Ruozzi, atelierista i kommunen Reggio Emilia

“Astronauter”

Præsentation af et arbejde i børnehaven Maura Rovacchi, atelierista i kommunen Reggio Emilia

“ReMida - Center for Kreativt Genbrug”

Laura Pedroni, ReMida

kl. 14.30-17.30

Gruppen opdeles i tre og besøger atelierne:

- Lysatelieret
- Fysiske og Digitale atelier
- ReMida: Papirets hemmelighed

Onsdag den 23. oktober

kl. 8.30-13.00

Bus fra Hotel Europa og besøg i børnehaverne Freire, Tondelli og Otto Marzo

Besøg i de kommunale børnehaver

Deltagerne opfordres til, at notere tanker, observationer og kommentarer

kl. 16.00-21.00

Tur hvor vi kan “møde” Reggio’s historie, kultur og nærområde

Arrangeret af Frivillige fra Støtteforeningen Reggio Children Centro Loris Malaguzzi’s venner.

Torsdag den 24. oktober

kl. 9.00-13.00

Præsentation af pædagogiske projekter – med fokus på børn og natur

Introduktion ved Rivi Jovanka, pædagogisk konsulent for vuggestuer og børnehaver i kommunen Reggio Emilia

”Børn og bevægelse, løb og hop i parken”

Emanuela Gualandri, pædagog i kommunen Reggio Emilia

”Dialog med omverdenen - Verden ved åen Modolena”

Matteo Bini, atelierista Skoler og Infant - Toddler Etablering af kommunen Reggio Emilia

kl. 14.00-16.30

”Erfaringer med børn med særlige rettigheder”

Deanna Margini, pædagogisk konsulent, Rivi Jovanka, pædagogisk konsulent og Ivana Soncini, psykolog for vuggestuer og børnehaver i kommunen Reggio Emilia

kl. 16.30-18.15

Bus fra Malaguzzi centret og besøg i børnehaven Andersen

Fredag den 25. oktober

kl. 10.00-13.00

Projekt og dokumentation

”Ordet som fortæller” - Et projekt for byens borgere

Tiziana Filippini, pædagogisk konsulent, Deanna Margini, pædagogisk konsulent og Rivi Jovanka, pædagogisk konsulent for vuggestuer og børnehaver i kommunen Reggio Emilia

kl. 14.30-16.00

“Reggio Emilia - en by som uddanner”

Paola Cagliari, direktør og pædagogisk konsulent for vuggestuer og børnehaver i kommunen Reggio Emilia

Konklusioner på studieturen fra deltagerne

Deanna Margini, pædagogisk konsulent og Rivi Jovanka, pædagogisk konsulent for vuggestuer og børnehaver i kommunen Reggio Emilia

Tolke på turen var Jørn Moestrup, Conni Kay Jørgensen og Kåre Runge.

ET BILLEDE AF BARNET MELLEM DET SOCIALE OG FORSKNINGEN

Af Eva Hjarne

Rivi Jovanka indledte med at fortælle om Reggio Emalias kommunale institutioners barnesyn, som det vigtigste udgangspunkt for en fælles forståelse af det videre arbejde med børnene. Barndommen ses som en social konstruktion, som er i forandring alt efter den tid, vi lever i. Det betyder, at et valg aldrig er neutralt, men er påvirket af politik, kultur og økonomi. Denne viden bruges naturligtvis til at guide institutionerne videre i forhold til læring, valg af aktiviteter, dokumentation af den pædagogiske praksis og indretning af institutionen. Undervejs blev teorien underbygget af eksempler fra praksis.

Barnesyn

Rivi Jovanka udtalte, at teori og praksis altid er sammenflettede og giver sig udtryk i arbejdet med børnene. Det valg pædagogerne i Reggio Emilia oprindeligt tog udgangspunkt i var, at barndommen ses som en social konstruktion, og derfor har tiden vi lever i betydning, for synet på barnet. De hundrede sprog og socialkonstruktivisme, som en understøttende teori for barnesynet: "Et barn er et socialt væsen, stiller spørgsmål, lytter og er altid parat til at indgå i dialog med andre. Vi tror på, at barnet konstruerer sin egen indlæring, og at pædagogen skal være i stand til at se, hvad der sker i barnet, hvornår det udviser nysgerrighed og finde ordene for at beskrive det. Vi må ikke forstå indlæring som lineær. Vi skal også have øje for de processer, der foregår børnene imellem. Følelser har betydning for indlæring og er afgørende i mødet med andre mennesker."

Et barn har 100 sprog

Pædagogerne tager altid udgangspunkt i, at børn har 100 sprog, at børnene får muligheden for at bruge så mange sider af sig selv som muligt. Barnet bruger f.eks. bevægelser og kropssprog, maling og tegning. Barnet vil vælge de udtryksmidler, som det får mulighed for. Derfor er det pædagogens etiske ansvar overfor børnene, at formå at synliggøre barnets udtryk.

"Vi tror på lynningens pædagogik. At lytte, forske og dokumentere processer er nøgleord i det pædagogiske arbejde. Det er vigtigt, at vi definerer, hvad vi mener med indlæring og intelligens. Vi ser på barnets/børnenes processer, der sker i barnet og børnene imellem, og hvordan kan vi støtte barnet i dets indlæringsprocesser."

Dokumentation

Dokumentationen af den pædagogiske praksis har bla. a. betydning for:

Børnene:

Børnene kan gå tilbage og se på egne processer.

En god kommunikation og et godt forældresamarbejde og at pædagogen kan svare på forældrenes spørgsmål, og kan synliggøre børnenes processer.

Den pædagogiske praksis:

Pædagogerne evaluerer og udvikler det pædagogiske arbejde med baggrund i dokumentationerne til glæde for børn og forældre

Politikerne og administratorer:

Via dokumentationen kan pædagogerne vise, hvad vi gør og hvorfor det er vigtigt.

Dokumentation af praksis

Vi ser et eksempel på en videodokumentation fra en vuggestue, hvor gulvet er blevet dækket med papir, inden børnene møder. Der er også lagt forskellige materialer ud. Da børnene så møder i vuggestuen, bliver de provokeret af, at tingene er anderledes. Man ser hurtigt, hvordan børnene begynder at udforske de nye muligheder. Man ser, hvordan et barn opfanger et andet barns intentioner og, hvordan de i fællesskab får løst opgaven, som her bestod i at koordinere bevægelser. Man ser børnenes glæde da det lykkedes. Glæden er smittende og tiltrækker andre børn til at prøve det samme.

Det er her værd at lægge mærke til den voksnes rolle, som har ventet på denne situation, har skabt en kontekst, hvori barnet kan lære noget, og siden hen har dokumenteret og tolket på den.

Det er også af stor betydning, at pædagogen giver

børnene tid til det, børnene gerne vil, og ikke jager oplevelsen igennem.

Pædagogen har, i dokumentationen fokuseret på det barnet kan og ikke på, hvad barnet ikke kan. "Vi ser barnet som et individ, der kan det hele selv. Vi har valgt at se på de proximale zoner. Vi ser, hvad barnet kan, ikke hvad det ikke kan."

Hvis fortolkningen havde været fokuseret på, hvad barnet ikke kan, havde dokumentationen set anderledes ud. I nævnte dokumentation har pædagogen ventet, og set at børnene hjælper hinanden og glædes ved samarbejdet, og at det lykkedes.

"Det er et godt eksempel på, hvorfor dokumentation er vigtig, når vi skal vise det til forældrene. Så kan forældrene bedre forholde sig til vores arbejde, og ikke bekymre sig, og vi kan indgå i dialog omkring deres børns hverdag i institutionen. Og vi kan herved tilføje vores pædagogik en anden værdi."

Besøk i Freire Barnehage og møte med atelierista Lanfranco Bassi

Af Fie von Krogh

Etter to interessante dager med forelesninger, arbeid og lek ved atelierene og besøk til vuggestuene drar vi onsdag ettermiddag til barnehagen Freire. Jeg har kommet meg over frustrasjonen av ikke å få lov til å dokumentere med foto og har fått stor forståelse for dette.

Barnehagen er oppkalt etter den brasilianske pedagogen Paulo Freire (1921), mest kjent for sin pedagogiskfilosofiske bok *Pedagogia do oprimido* fra 1970. På norsk *De undertryktes pedagogikk* (1999), utgitt på Ad Notam Gyldendal. Freire var en forkjemper mot analfabetismen på 50- 60-tallet. Informasjon om Paulo Freire og hans arbeid ble vi møtt med, i form av store plakater/banner, i inngangspartiet til hovedinngangen.

Hovedinngangen fører rett inn til et stort sentralt rom i bygningen. Dette rommet representerer «piazza» torget, herfra er det lett å orientere seg i barnehagen til de forskjellige arbeidsrom og avdelinger. Veggene til de forskjellige rommene har ofte vinduer som går fra golv til tak, dette gir en luftighet og gjennomgående lys i bygningen. Det gjør at rommene også virker noe større. Men takhøyden er høyere enn det vi er vant til i norske barnehager og gir et tydeligere preg av å være institusjon.

Atmosfæren er varm og hyggelig her i Freire, veggene er malt med en lys ferskenfarget gul oransje farge som minner meg om hjemlige trakter og et par Steiner-barnehager jeg kjenner til i Stavanger. Fra hvert rom er det tilgang via et halvtak til uteområdet som ligger som en liten grønn parkoase rundt hele bygningen.

Møte med en atelierista

Vi blir møtt av atelierista Lanfranco, som gir oss en grundig orientering, om planlegging og etablering av barnehagen. En kan kjenne igjen en felles grunnleggende tanke og vilje i de kommunale Reggio Emilia barnehagene, den enhetlige tanken om det kompetente barnet og den dokumenterende voksne.

«Barnehagen har 78 barn, 3, 4 og 5 år. Det er 1 barn på 4 år som er autist og har ekstra pedagog. Ellers arbeider to pedagoger sammen til kl. 14.00 deretter er det skifte, nye pedagoger arbeider på ettermiddagen. Barnehagen åpner kl. 07.30 og stenger kl. 16.00, noen går i 13.00 tiden. Vi har eget kjøkken med 5 ansatte, to av disse er assistenter og dertil kommer rengjøringspersonalet.»

Byggeprosjektet

«Freire barnehage ble grunnlagt i 2001. Prosjekt Freire barnehage ble altså planlagt og etablert på stedet. Derfor får hver barnehage også sitt unike særpreg. Prosjektet var et samarbeid mellom foreldre, arkitekter og pedagoger. Barna ble også involvert, på enkelte stadier, i planleggingen. Det var flere debatter i planleggingsfasen blant annet debatten om bioarkitektur. Bygningene er oppført i materialer av god kvalitet. Omgivelsene er viktige. Det indre og det ytre miljø hører sammen, naturen, parken og det som skjer innholdsmessig. Hvordan får vi mest mulig utav omgivelsene, var et sentralt spørsmål i planleggingen. I innledende diskusjon var noen av foreldrene svært opptatt av Rudolph Steiners pedagogikk, selv mener jeg at Steiners pedagogikk er noe for beskyttende for barnet.» forteller Lanfranco

Mitt inntrykk er også at barnehagen nettopp gjenspeiler en tydelig økologisk holdning som er en grunnleggende Rudolph Steiners filosofi og pedagogikk. Noen av kjennetegnene til Steiners tanke om arkitektur er organiske former og bruk av lyse varme farger i interiøret.

Lanfranco fortsetter«det ble en enighet om at det ikke skulle være for mange rette vinkler i bygget, det skulle være duse farger. Maten betyr mye for oss og dermed også innredningen av kjøkkenet. Det er viktig at barna kan følge med på hva som foregår på kjøkkenet gjennom de store vinduene. Estetikk og etikk i forhold til mat, økologisk mat, er også viktig. Barna er med på å pynte og å dekke på bordene. Det er viktig å få dette til å fungere. Vinduene og gjennomskinneligheten er viktig. Forbindelsen med uteområdet. Det var nøye overveielser, i planleggingen, over hva dette skulle bli til. Forbindelsen mellom det indre og det ytre..... parken er jo ikke naturlig, men menneskeskapt. Hvordan skulle vi tilrettelegge parken, gjøre den best mulig for barna? Debatten ble tatt opp med barna om regulering mellom det ytre og det indre miljø. Barna er svært oppmerksom på dette. Parken og uteområdet gir mange inspirasjons kilder. Vi blir presentert for naturens fenomener fra mikro til makro. Det er barnehagen som blir til et prosjekt som alltid er i gang.»

Høyt refleksjonsnivå

Lanfranco forteller videre *«Hvert år er det noe nytt som det legges vekt på. Sist år fikk vårt prosjekt den pussige tittelen TERSKEL. Vinduet er en form for terskel, det ble en observasjonspost. Her kunne barna observere forandringene i naturen. Det er mange terskler som overskrides i naturen, for eksempel når snøen smelter. Barna dokumenterte, på sin måte, hvordan terskler overskrides. Naturen er ikke bare et fysisk fenomen, men også tankeskridende og rommer masse filosofi, som vi skal ha tak på. Å gå i snøen, føle at den smelter mellom tærne, kjenne dette fysisk på kroppen. Naturfenomener åpner for diskusjoner om for eksempel TID. Mutasjoner og ting som endrer seg, setter tanker i gang hos barna. Hva ligger bak og hvilke tanker og ideer ligger bak? Dette er viktig!»*

Refleksjonen er et av de momentene som gjør sterkest inntrykk på meg her i Reggio Emilia barnehagene: det er et høyt refleksjonsnivå barna utvikler. Vi har fått oppleve dette gjennom eksempler i forelesningene. Det høye faglige refleksjonsnivået til alle ansatte i barnehagen er også gjennomgående.

«Vi arbeider fremdeles sammen med barn om å definere tema vi skal arbeide med i år.» sier Lanfranco, og fortsetter «VANN er et tema som diskuteres. Det har seg sånn at vi har en liten kunstig dam i parken vår. En dag oppdaget barna at vannet var forsvunnet. Denne hadde gått hull i duken og alt vannet hadde rent ut. Altså; dette var da hendelsen som startet diskusjonen. En bestefar, til et av barna, fikk ideen om å lage et springvann. Dette ble, for barna, i diskusjonen, også en vannmaskin. Det afstedkom spørsmål fra barna som: Hva

er vann egentlig? Hvordan fungerer vann i en vannmaskin? På denne måten oppstår våre prosjekter.

Vi har et vannlaboratorium i regionen vår, Ligonchio, en nedlagt kraftstasjon som er gjort om til vitenfabrikk. Dette var det ideelle stedet å dra for å se hvordan vann brukes. Vi arbeider med vann på forskjellige måter og forskjellige former. 4 åringene er spesielt blitt interessert i vannmølle og energi. Det finnes et byggehjørne i parken her i barnehagen, hvor det bygges en vannmaskin. Vi er påbegynt, men vi vet aldri hvor det bærer, prosjektet er ennå ferskt og kan endre seg. Dette ligger jo i prosjektformens natur. Hva vil vi finne ut av? Vi har altså ikke ferdig definert temaet for dette året enda.» forteller Lanfranco.

Estetiske læreprosesser

Reggio Emilia`s pedagogiske strategier og metoder er en væremåte for både barn og voksne. For meg, som formingsfaglig person, er det befriende å se hvor gjennomtenkt og godt de praktisk estetiske læreprosesser er tatt i bruk. Det er fantastisk å oppleve hvordan barnets forskende innstilling blir tatt på alvor. Skiftningene i årstidene og hvordan barna opplever naturen på kroppen står sentralt. Synet på og om det kompetente barnet er tydelig. Her brukes praktisk estetiske virkemidler til å formulere tanker og inntrykk. Her uttrykkes og utvikles tanker og ideer gjennom praktisk estetiske læreprosesser. En læreprosess om hva det hele handler om, fra mikrokosmos til makrokosmos. Her blomstrer kreativiteten. Her er lek og læring som hånd i hanske. Lanfranco *«Det handler om former og farger i naturen. Barna har en liten gressplen flekk*

inne, som de vanner og observerer når gresset gror. Det handler om det estetiske, det sanselige. Bladene som finnes i naturen, kjenne på disse, at de har forskjellig tekstur. Mange insekter studeres. Drivhuset er jo et slags ute/ inne miljø, det lages malerier der.»

Det bugner

Det bugner av grønne planter og materialer i alle varianter i barnehagen. Frodigheten er overveldende. De grønne plantene, samlinger av steiner og skjell, røtter og frø, muttere og tannhjul. Alle materialene er synlige. Det er ryddig i all frodighet. Barna vet hvor tingene hører hjemme. Kasser med sand brukes til å visualisere komposisjoner. I lysatelieret eksperimenteres der med lys, skygge og refleksjoner, gjennom fysiske og digitale media. Det bugner! De greier å ha det frodig og allikevel ryddig! Alt har sin plass, som i naturen og verden for øvrig - alle har en plass som skal fylles og alt har en mening og en sammenheng. Det er inspirerende å være her!

Den daglige arbeidsrytme

Så kommer Lanfranco inn på den daglige rytmen i barnehagen *«Det er morgenmøte med barna klokken 9, for å diskutere hva som skal gjøres i løpet av dagen. Om barna selv ikke har noen ideer må pedagogen være på hugget for å gi dem impulser og sette dem i gang videre. Pedagoen har en viktig rolle som pådriver. Barna arbeider i grupper med 2-3 stk. pr. gruppe. Pedagoen sirkulerer fra gruppe til gruppe. Barna har forskjellig forhold til tiden. Noen blir lenger i gruppene enn andre.»*

Etter introduksjonen får vi bevege oss fritt rundt i barnehagen på egen hånd, både ute og inne. Jeg observerer at etter arbeidet er avsluttet i gruppene kommer barna ut i det store sentrale rommet. Her fortsetter leken. Her er en butikkrok (markedsplassen), her er stoffer og utkleddingsklær som barna

tar på seg og går strakt inn i rolleleken. En god og solid tretrapp opp til mesanin og annen etasje blir aktivt tatt i bruk. Det lekes både over og under trappen. Jeg ser ikke mye leketøy, det vil si.... det gjør jeg.....jeg ser de lekene det er behov for som spill, bøker, klosser, stoffer, hatter, puter, små esker og bokser det skal handles med i markeds-kroken (butikk-kroken). Men jeg ser ikke kommersielt leketøy. De må da finnes også her, barna tar dem vel med, det er jo «barnas egen kultur» og den skal vi jo ta på alvor, tenker jeg. Hvordan forholder Reggio Emilia pedagogene seg til utfordringen med kommersielle leker?- undrer jeg meg stille. Jeg stiller ikke spørsmålet, men har mine antagelser og tenker at jeg ganske sikkert vil finne svaret i løpet av oppholdet her.

Dokumentasjon står sentral

Jeg har observert at pedagogene er til stede med å dokumentere. Dokumentasjon er noe av det sentrale i Reggio Emilia pedagogikken. Dette er noe som skjer kontinuerlig. Dokumentasjon skjer gjennom foto, gjennom notater og noen ganger gjennom videoopptak. Dokumentasjonen brukes aktivt som meta-refleksjon sammen med barna. Den brukes til å formidle overfor foreldre. Men ikke minst er dokumentasjon et middel til forskning, etterutdanning og pedagogens egen videre utvikling. Å dokumentere er noe som må læres og utvikles gjennom tid, blir vi fortalt. Å gjøre en god dokumentasjon er noen en trenger lang erfaring med. Men det skal dokumenteres på alle nivå. Dokumentasjonen tolkes og gis mening til videre læring om barnet.

Dokumentasjonen er visuell og tydelig her i Freire barnehage. Det produseres store plakater. Etter hvert større prosjekt blir det gjerne produsert et lite hefte eller katalog som dokumentasjon til det hele. Det produseres ofte utstillinger for å presentere det arbeidet som skjer i barnehagene.

Dokumentasjon er også viktig i arbeidet som rettes mot politikerne. Reggio Emilia barnehagene

har hatt sin glansperiode og i møte med en tøffere økonomisk situasjon er det enda viktigere å kunne argumentere for driften av barnehagene. Miljøet rundt Reggio Emilia barnehagene og ved det internasjonale Loris Malaguzzi senteret for forskning og etterutdanning, er sterkt samfunnsorientert og politisk engasjert. Gjennom samtaler med ansatte oppfattet jeg dette miljøet er sterke bidragsytere til debatten om hvordan å møte utfordringen som ligger i møtet med den store flyktingestrømmen som Italia står over for. Her kan ligge noen svar i de kreative metoder og strategier som daglig leves og strebes etter i barnehagene.

De er vant til besøk her. Det dokumenteres og barnehagen får ny støtte til drift. Bevilgningene til drift av barnehagene kommer ikke inn automatisk. Personalet, foreldre, barnehagene, lokalpolitikere må virkelig kjempe for å få beholde driften av barnehagen i den form de drives i dag.

I Reggiobarnehagene kunne jeg ikke se noen barn som leker alene, noe jeg flere ganger har observert i norske barnehager. Det er viktig at barn lærer å sosialisere seg, forholde seg til andre barn. Barn

lærer av andre barn. De lærer å ta hensyn til hverandre, hjelper hverandre, inkluderer hverandre, dette er med på å styrke og å utvikle empati.

Det nærmer seg spisetid og noen av barna hjelper kjøkkenpersonalet med å dekke bordene i spiserommet.

Vi har fått smake på pizza, brød, frukt og hjemmelaget saft og er snart klare til å ta farvel med Freire barnehage. En fantastisk barnehage jeg ikke kommer til å glemme.

P.S. Jo... det var det med kommersielle leketøyet..... Ganske riktig, som jeg tekte meg: der stod det en «transformer», midt på bordet, med tegneark rundt. Det kommersielle leketøy angripes og utforskes på nøyaktig samme måte som metamorfosen i naturen. Det diskuteres og reflekteres..... Hvordan ser den ut? Hvilke egenskaper har den? Hvordan fungerer den?..... og den tegnes og studeres fra alle vinkler! Takk for meg og lykke til videre med det gode arbeid.

Dialog med omverdenen

– Verden ved elven Modolena

Af Elisabeth Lerstøl

I dialog med omverdenen ønsket barnehagen og utforske uteområdet, da de har blitt inspirert av, hvordan vi i Norden bruker uteområdet vårt. Barna klatret i trær, hørte på musikk som oppstår når en pinne slås mot gitteret i porten, de bygde kjøkkenhage og laget en fontene i leire. Mye av dette ble gjort sammen med foreldrene og andre voksne som ble tatt med inn i prosjektene. Et prosjekt var å utforske elven Modolena.

I disse utendørsprosjektene er det viktig å tenke på at de italienske barnehagene ikke bruker uteområdet slik vi i Norge og Norden gjør. Temperatur og årstider byr på problemer, sterkt forurenset luft (området rundt Reggio Emilia er det 3. mest forurensete området i verden) med mye farlige partikler i luften som forårsaker en del sykdommer for barn og unge. Disse faktorene er med på å gjøre foreldre utrygge på at barna oppholder seg uten-dørs, og pedagogene i barnehagen bruker mye tid på å overtale foreldre til å tørre å sende barn ut.

Verden ved elven Modolena

Elven Modolena ligger ca. 100 meter fra barnehagen, og er en naturlig grense mellom barnehagen og byen Reggio Emilia. Barnehagen ønsket å iverksette et prosjekt om elven. De var ofte nede og kikket på elven året igjennom. De badet tærne i den om sommeren, fisket i den, så på de ulike trærne og trestammene, på de ulike bladene og blomstene som fantes, dyrespor, steiner med mer. De tok med steiner fra elven til barnehagen og jobbet med systematisering av dem.

De tegnet elven og det de opplevde der. Barna foreslo og at de kunne lage et kart fra barnehagen og ned til elven, dersom de fikk problemer med å finne elven, og kart ble utformet og brukt på vei ned til elven. På en av disse utflyktene ble en jente oppmerksom på at elven en dag var tørr, og hun kunne gå over til den andre siden. Det oppstod en dialog

mellom henne og andre barn «Se ikke noe vann, da kan vi komme over til den andre siden» «Men hva skal vi gjøre for å komme over når vannet kommer tilbake»? Barna ble enige om at de kunne lage en bro, for da kunne de komme over året igjennom.

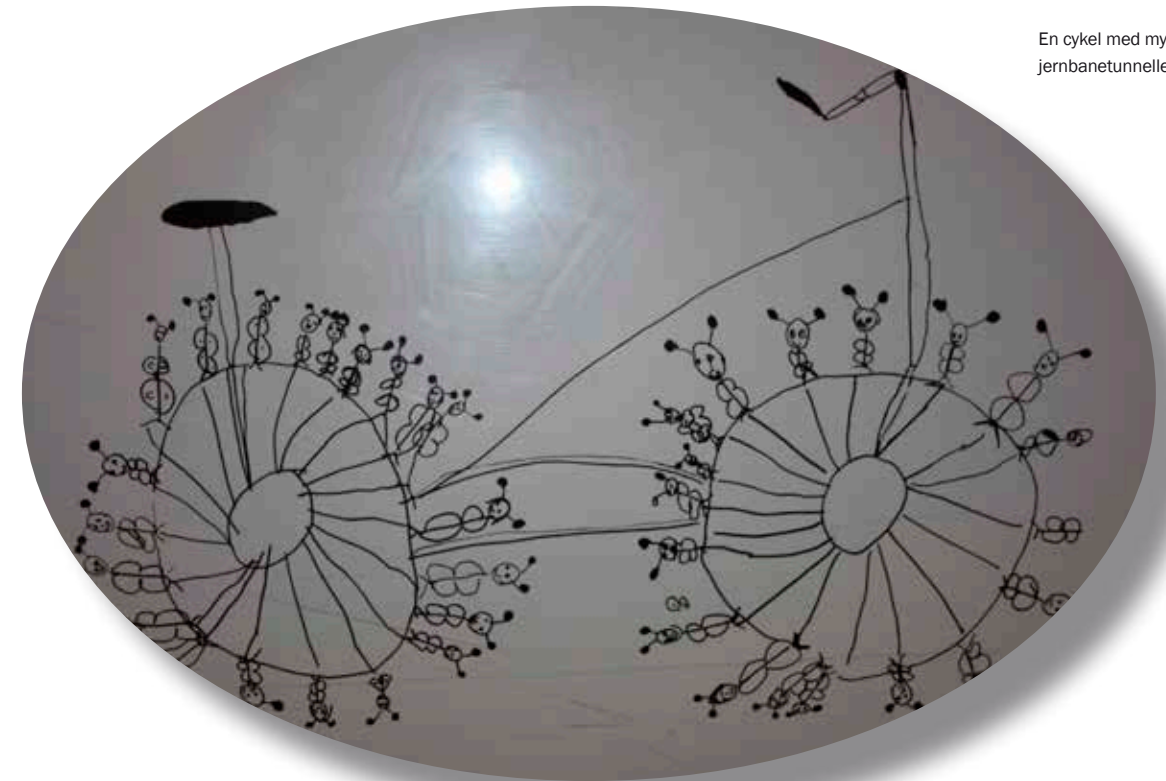
Atelierista Matteo Bini var med på dette prosjektet og han tok denne tanken om en bro videre. Barna dro på tur rundt i området og så på broer, og på turene hadde de med tegnesaker. Broer ble tegnet, og tilbake i barnehagen ble ulikt materiale benyttet for å konstruere broer. Barnegruppen samles så for å dele erfaringene sine med hverandre, og sammen konstruerer de en bro. Her erfarer de at ark går i stykker, de må bruke ståltråd. Når broen er ferdig laget innser de at den er for liten for mennesker, den vil falle sammen.

Men maurene/myrerne kan bruke den for å komme over elven. De bærer ståltrådbroen ut og lager små maur/myrer i leire og skilt slik at mauren/myrerne forstår at broen er deres. Barna reflekterer videre sammen og finner ut af at de må undersøke hvor lang broen skal være i virkeligheten. Her tar de målebånd, korker, blyanter, kjetting, ståltråd og sine egne føtter i bruk for å måle lengden. De reflekterer og over hvilket materiale som må brukes. De visualiserer, tenker og diskuterer sammen. Til slutt konkluderer de at broen må være like lang som barnehagens lengde.

Indragelse af foreldrene

Foreldrene blir nå koblet inn og de får innsikt i hva barna har illustrert og diskutert under brobyggingsplanene. Foreldrene påtar seg å skaffe materiell som trengs, og for å bygge broen sammen med ungene. Broen bygges en lørdag, og blir offisielt innviet av en representant fra kommunen. Søndagen brukes broen for å frakte dem over til en fest. Mandag er broen borte! Pedagogene tror det er naboen som har fjernet den, men de ønsket ikke å lage noen konflikt

menterte det som ble sagt, og dette ble vist til foreldrene slik at de skulle forstå den prosessen barna hadde vært igjennom. I tillegg til å være tilstede, er de tilbakeholdne med «rett» informasjon. De lyttet og dokumenterte barnas forsøk. Barna visste at en bro ikke kunne bygges i papir, og at ståltrådbroen var for liten og spinkel for mennesker og bruke. Dette fikk barna erfare selv uten kommentarer fra voksne. Videre synes jeg barna viste stor empati overfor maurene/myrerne slik at de og kunne komme seg over

En sykkel med myrekraft i jernbanetunnelen....

siden de hadde et godt forhold til han og fikk bruke gården hans til opplevelser. Barnas konklusjon på dette var: «vi kan bygge en bro av fioler/violer».

Mine egen refleksjon av prosjektet

Elven Modolena er viktig i barnas liv, og barnehagen bruker den ofte. Selv etter gjentatte besøk foreslår barna at de må sikre seg slik at de ikke glemmer veien dit. De bestemmer seg derfor for å tegne kart som kan brukes dersom de fikk problemer med å finne veien.

Det viser hvilken kompetanse barn er i besittelse av, og hvilke strategier de benytter seg av til hjelp. Pedagogene i barnehagen var dyktige på å være tilstede hele tiden og fanget opp kommentarer og opplevelser. De griper utsagnet om den manglende broen, og lager et prosjekt rundt det. De fotograferte og doku-

broen. Og hvis maurene/myrerne var i tvil om hvordan en bro skulle brukes, hadde barna både skriftlig og visuelt gitt dem hjelp. Barna hadde også et stort og variert materiell å benytte seg av. Ingen voksne fortalte hva barna skulle eller kunne bruke av materiell, og de satte heller ingen grenser. Dette gav barna en unik mulighet til og utforske på egenhånd, og det gav dem erfaringer som de kunne dele videre. Barna ble også dyktige på konstruksjon, de ble små ingeniører som utformet den felles ståltrådbroen i en fin bue med rekkverk slik at ingen skulle dette uti elven. Barna ble også dyktige på samarbeid, vennskap og forhandlinger i dette byggeprosjektet. Prosjektet fikk en fin avslutning med foreldremedvirkning og offisiell åpning av en representant fra kommunen. Og det viser respekt for barns tanker og jobbing!

Kulturen i Atelierenene i Barnehagene (0-3 & 3-6 år) i Reggio Emilia ved Mirella Ruozzi

Af Kari Holt

Atelierenene i barnehagenes 3-6 års avdelinger etableres i 1960 årene og på småbarnsavdelingene 0-3 år i 1970 årene. Barnesynet i Reggio Emilia barnehagene er svært vesentlig; barn er kompetente og forskende. Atelierenene skapte en annerledes pedagogisk filosofi. Det ble en høyere grad av erkjennelse. Den estetiske og den poetiske uttrykksform er ekstrem viktig for barns innlæring.

Den kreative tankeform er mer fleksibel. Atelierenene omfatter de 100 språk og 100 uttrykksmåter. De gir en kunstnerisk tilgang til virkeligheten og gir en vinkel som er mer intens. Kreativitet og fantasi. «Alle er potensielt kreative» sa Loris Malaguzzi. Vi kan alle ha kreative tanker, og hvis vi beslutter / bestemmer oss for noe, er vi kreative. Når vi snakker om de 100 språk, mener vi en måte det menneskelige individ uttrykker seg på. Når vi snakker om poetisk språk, mener vi et språk som bærer en estetisk form. Eksempler kan være musikk, dans. Atelieret er perfekt for å samle alle de språkene. Lyttende pedagogikk ; rasjonalitet, innbilningskraft, estetikk, kreativitet, sensibilitet, uttrykksmåte.

Atelierenene er en integrert del av barnehagen. Atelierista deltar også i aktiviteter utenfor atelierenene. De har en annen innfallsvinkel til utenomverdenen, og gir sitt bidrag. De bruker sine erfaringer og sine språk, og pedagogiske prosjekter blir en bro mellom ulike viten- områder.

På slutten av 1970 årene lagde man mini-atelieren. Mini-atelierenene gjorde det lettere for barna å komme i kontakt med ulike materiell i små grupper, og spontan lek. Man kunne ha lengre prosjekter, man slipper å rydde opp slik man må på selve avdelingen fordi andre barn/ aktiviteter skal inn der. I et atelier har barna mulighet for å skape noe med deres hender.

De 100 språk realiseres i hele barnehagen, ikke bare i atelieret. Det har en etisk betydning fordi man har respekt for at barna er ulike individer. Man ser på hvordan barna utfolder seg på alle områder, ikke bare det verbale. Barna sier noe ved hjelp av prosjekter og teknikker. Målet er å vekke barnas nysgjerrighet og utforskertrang. Det er også viktig å se på samspillet mellom barna.

Ting går ikke av seg selv, atelierista må inngå en meningsfull dialog med pedagogene. Samarbeid er helt vesentlig. De viktigste redskapene pedagogene og atelierista har, er det daglige arbeidet med observasjon og dokumentasjon. Hver eneste dag! Man må se på strategier barna spontant benytter, notater, video-opptak mm.

Skape dokumentasjon – en visuell lytting. Observasjon og dokumentasjon avdekker læringsprosessene hos barn. Hva de lager, gjør og tenker. Hvordan barna erkjenner og utforsker/ utspionerer kreativiteten. Dokumentasjon er utrolig viktig for atelierista, pedagogene og foreldrene for å få fram filosofiens barnesyn.

LYSATELIERET på Centro Internazionale Loris Malaguzzi

Af Torben Larsen

Efter en introduktion af Sara, fik vi en engageret - og absolut spændende - rundvisning i LYSATELIERET, hvor vi "hver især" skulle opleve-og-sanse"...lys, farver, opstillinger og "lidt hokus-pokus".... Sara forstod "at lade os selv opleve, sans og gætte"...hvilket egentlig var både pirrende og pædagogisk 😊 Der blev snakket "FARVER, TANKER, STRUKTURER og farveskalaer"og Sara fremhævede især sansernes og vore hjerner skæve samspil!

Sara nævnte i denne forbindelse en bog af VEA VECCHI; den første atelierista i Reggio Emilia.

EFTER KAFFEPAUSEN ...🌀 WORKSHOP:

Vi blev opdelt i grupper og kunne så vælge at gå på opdagelse i LYSATELIERETS forskellige og spændende afdelinger. Jeg var med i "MØRKT-LYS-gruppen"; og uha... der blev både udforsket, gættet og ikke mindst lavet "praktiske forsøg og krumpspring" på et måske/måske ikke grønt underlag i et mørkt - med sorte gardiner - aflukket firkantet rum.

Vi kunne altså "lave skygger"; fx bruge vores arme/hænder/kroppe til at lave figurer, som så kunne ses på "det grønne gulv". MEN, men... når vi flyttede arme/hænder/kroppe.. forblev "skyggerne" som tydelige SORTE aftegninger på det ellers grønne gulv.... hokus-pokus-eller-hvad ??? Ja, vores gæt var mange - og se'f'li' meget forskellige - Sara forsøgte at spørge ind til nogle løsninger.

Vi åbnede nogle lemme, en med rent DAGSLYS og en med "SAMLELINSE og DAGSLYS", hvilket også gav forskellige "skyggevirksomheder" på det grønne gulv. Igen blev der gættet — og disse gæt - samt

uenighed på tværs i gruppen - gav både positive gode input.... men sandelig også lidt positiv NATURLIG FRUSTRATION i gruppen. Sara spurgte igen lidt ind for at hjælpe... og begrebet "illumineret/selvlysende" blev bragt på banen. Ja, faktisk mistænkte "vi" DET GRØNNE GULV for at være overmalet med "fluoriserende-farve"; hvilket kunne /og ville løse nogle af vores "mystiske/mytiske observationer" 😊 Det var slet ikke så let; hvilket vi jo alle oplevede, da vi skulle forklare "denne mystiske, noget Disneyagtige og lidt grænseoverskridende oplevelse på det GRØNNE GULV".

LØSNING ...🌀 Det vi havde op- & gennemlevet i gruppen var "et LUMINATORIE" med såkaldt "MØRKT-LYS".

I atelieret var der et FLUORISERET-GRØNT-LÆRRED/GULV, hvilket var uhyre spændende både at undersøge/afprøve og ikke mindst "LEGE med & på".😊😊😊😊 Sara forklarede også, at fokus i LYSATELIERET var på følgende hovedområder:

- 1) Kontext om "sort gruppe"
- 2) Dynamisk tænkning...altså tænkning i sammenhæng..natur/teknik!
- 3) "Dark-light-skylight-fluorisering-spejling-skygge-eksperimentarium"
- 4) Mirror/spejling-skygge/shadow-genert lys/shylyght 😊 😊 😊
- 5) Ikke "videnskab"...men "LEG med lys & mørke".

Afslutningsvis kunne vi stille spørgsmål til Sara; der sødt, åbent og rart besvarede og virkelig fik givet os et indtryk af, at LUMINATORIET var tænkt - og drevet - i "DEJLIG BØRNEHØJDE"; hvilket helt sikkert giver de besøgende - børn såvel som voksne - en dejlig TÆNKSOM og ikke mindst HYGGE OPLEVELSE i de SUPER SPÆNDENDE RAMMER for LUMINATORIET; et EKSPERIMENTARIUM for barnlige sjæle...BRAVO 😊😊😊😊 STOR TAK til Sara/LUMINATORIET ...

LITT.: Art and Creativity in Reggio Emilia: Exploring the Role and Potential of Ateliers in Early Childhood Education... by Vea Vecchi (Apr 16, 2010)

Af Nina Hansen,
Børnehuset Skovshoved, Lanternen

REFERAT FRA BESØGET PÅ REMIDA- CENTERET

I ReMida-centeret er der travlt. Butikken er fyldt med kunder, der har fyldt deres indkøbsvogne med mange forskellige materialer, fra små sorte gummidimser til store plexiglasplader.

"Butikken" fungerer også som udstillingsrum. Den er æstetisk indrettet, således at de mange farver virker indbydende, som om at vi befandt os i en slikbutik,

Rummet emmer af kreativitet og hver en dims eller dingnot, kalder på at blive en del af noget nyt eller på at blive til noget andet. Jeg får selv lyst til selv at skabe noget nyt.

Vi er på besøg i ReMida-centeret i Reggio Emilia. Et sted der forsyner Reggio Emilia institutionerne med overskudsmaterialer, som børn og pædagoger anvender i deres leg og ateliererne.

Vi bliver budt velkommen af Louisa og Alba, som arbejder i ReMida-centret.

De fortæller at papir var sidste års store tema, hvor man blandt andet undersøgte hvad papiret kunne bruges til. Vi må gerne røre ved tingene her -også de udstillede briller, der hænger fra elastiske snore i loftet. Der er en symbolsk værdi i at de hænger der. Det er en opfordring til at bruge øjnene, når man går rundt i centeret.

Centeret har også indrettet et rum til bytte-bog-biks, så alle kan komme med deres gamle bøger og bytte til nogle andre gamle bøger. Sådanne findes også på hospitalet i Reggio Emilia.

Her er også udstillet bøger fremstillet af remida-materialer, som designere og kunstnere har skrevet, men uden ord.

To gange om ugen kommer gruppen IREN/ENIA - renovations-selskabet- og afleverer overskudsmaterialer, som er afhentet hos produktionsvirksomheder i kommunen. Frivillige går tingene igennem for støv og snavs fra fabrikkerne, så materialer er klar til brug.

I foredraget får vi forklaret at man kan se materialerne fra ReMidacentret ud fra tre forskellige vinkler. Den økologiske, den økonomiske og den æstetiske. Der er mange anvendelsesmuligheder og overraskende måder at bruge tingene på.

Centeret ville gerne selv vide mere om, hvordan man kunne anvende de mange ting og valgte at spørge sine brugere, hvad eksempelvis papir er og

hvordan det bliver lavet? De ville også gerne vide, hvordan det blev produceret og hvad papiret bestod af. De ansatte i ReMida centret lærte meget om papiret. Blandt andet at hver kineser i dag i gennemsnit forbruger 70 kg papir om året, men at de for få år siden kun forbrugte 10 kg om året. Sådan et projekt kan også nemt gå hen og blive antropologisk i sin form. Alba og Louise viser os også en liste over 36 forskellige papirstyper, de kender til og har i ReMida Centret.

Projektet med papir, giver dem ikke kun en ny viden om papir, men også nye måder at arbejde med ReMida-materialer på. Pædagogerne på ReMidacen-

tret kom i skole igen og gav deres viden videre på kurser med andre pædagoger, som fik nye måder at arbejde med børn på.

I børnehaven Gulliver hentede børnene papir på centeret og gav det navne. Blandt andet eksperimenterede børnene med at komme forskellige væsker på papiret for at se hvorledes det påvirkede papiret. Små strimler papir kan bruges til små skulpturer der foldes om fingrene og krøllet papir kan puttes i vand og krøllerne forsvinder. På denne måde kan børnene lege med papiret og lave det om til små billeder og historier.

Vi, deltagerne, fik også lov til at afprøve hvad papiret kunne bruges til, hvis man eksperimenterede med papiret på forskellige måder, som børnene gør det i institutionerne. Der var station med et lysbord og en med et videokamera tilsluttet til en computer. To borde med baljer med vand og små sprøjter med olie i. Meningen var at vi skulle lege med vores sanser undersøge, hvad der skete med papiret, hvis man lod det blive udsat for lidt nysgerrighed og eksperimenteren.

Af Kerrin Junge Andersen

BØRN MED SÆRLIGE RETTIGHEDER

'Børn med særlige rettigheder' er et emne I har bedt om blev en del af jeres program", siger Ivana Soncini, psykolog og ansvarlig for det koordineringsgruppen for det specialpædagogiske tilbud i vuggestuer og børnehaver i Reggio Emilia.

Gruppen fra Reggio Emilia der har ansvar for jeres studietursprogram, har samlet jeres spørgsmål fra I de sidste dages besøg og dialoger i institutionerne og har konstateret, at emnet Børn med særlige rettigheder eller inklusion går igen og optager studiegruppen.

Vi har i Reggio Emilia en Koordineringsgruppe som tager sig af børn med særlige rettigheder samt støtter den pædagog, der skal arbejde med barnet. Jeg tager mig af vilkårene for et barns forløb i institutionen, følger barnet, har kontakten til familien og institutionen og andre samarbejdspartnere.

Der er politisk opmærksomhed omkring emnet med fokus på de mest vanskeligt stillede børn og dem investerer kommunen i. Det betyder meget for familierne at barnet kan få en bedre livskvalitet. I planlægningen af vores arbejde tager vi altid udgangspunkt i vores værdigrundlag og derfor skal også børn med særlige rettigheder have lov til at leve et så normalt liv som muligt. Er barnet indstillet til en plads skal der gøres alt for, at opholdet lykkes! - Med lovgivningen som opbakning får barnet i Reggio Emilia plads i en normal institution sammen med en støttepædagog.

Holdningen omkring børn med særlige rettigheder, har udviklet sig siden '70erne - og det viser sig i nye samarbejds- og serviceformer. Alle inddrages

og mange faktorer og fagfolk spiller en rolle og er involverede.

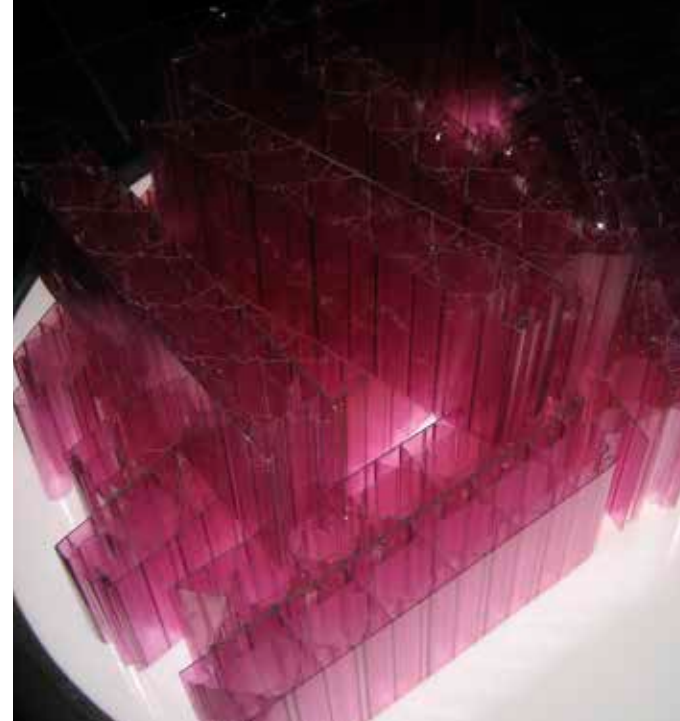
Miljøet har stor betydning for, hvordan barnet kan udvikle sig og bliver synlig i uddannelsen og opdragelsen med andre børn. Omgivelserne spiller en stor rolle for os.

Vigtig er det, at vi er bevidste om at den kontekst vi opbygger er relevant for barnet. At inddrage børn med særlige rettigheder i normalgruppen betyder at både barnet og gruppen får positive gevinster ved at vi organiserer os ud af det.

Udforskning af virkeligheden

Det er vigtigt at man ikke bare accepterer alle verdens metoder, som ikke gavner barnet, siger Ivana Soncini. Vi må skabe en kulturel baggrund, som kan støtte barnet i udforskning af verden. Vi skal kende barnet og dets handicap. Men en diagnose er kun en del af det hele barn!

Autisme er en diagnose, hvor barnet traditionelt ikke menes at kunne efterligne andre, at det mangler empati. Der findes en mængde af viden omkring denne diagnose, men vi mangler forskning i betydningen af barnets personlighed. Barnet skal ses fra alle sider (de 100 sprog) og man må ikke udelukke dets personlighed, måder at udtrykke sig på. Udtrykket - 'de 100 sprog' har givet os muligheder at udtrykke os sammen med det handicappede barn. Og et spørgsmål er - hvordan et handicappet barn tager imod ændrede muligheder for at udtrykke sig? Selv små forandringer kan være betydningsfulde.

Howdan organiseres anbringelsen af et handicappet barn?

I hver normalgruppe kan der anbringes et handicappet barn sammen med en speciel uddannet pædagog. Ofte opdager vi først hen ad vejen, eksempelvis autisme, når børn er 2-3 år.

Det samme med børn som er forsinket i udviklingen. Vi henvender os til familien. Pædagogen på stuen bliver uddannet til at kunne håndtere vanskelige samtaler.

Malaguzzi havde den holdning, at det var vigtigt for os at kontakte specialister, for eksempel neuropsychologer for at uddybe vores viden omkring diagnoser, men at det ikke kun var en neurologisk faglig/medicinsk vurdering, der skulle afgøre et barns skæbne. Pædagogen kender barnet og er en vigtig del i barnets hverdag.

Ivana viste os en film om en autistisk dreng. Videoen er optaget over en periode på over 3 år og vi ser Joshua i hverdagsituationer. Den daglige kommunikation mellem Joshua og de andre børn i gruppen, betyder at han kan udvikle og udvikler en gruppeidentitet.

I filmen kommer sundhedsplejersken på besøg i institutionen (hun er der en gang om ugen) og for at arbejde med drengen. På denne måde kan hun se drengens udvikling. Støttepædagogen arbejder og træner i hverdagen og indgår i et normalt dagsforløb, hvor hun involverer gruppen i Joshuas aktiviteter.

Spørgerunde:

Spørger: Er barnet (Joshua) født i Italien?

Ivana: Ja, men hans forældre er fra Afrika.

Kan det være, at barnet føler sig alene i en gruppe normale børn og derved utilpas?

Ivana: Hvordan oplever du det selv? Viser han tegn på utryghed og er udenfor? Det kan være et problem, hvis han føler sig udenfor, men i videoen viser han glæde.

Hvordan er den pædagogiske indsats for børn med andre handicap?

Ivana: Det er vores ansvar at den en er tilpasset barnets behov. Vi finder redskaber og metoder til at dække det enkelte barns behov.

Findes der 'gråzonebørn', uden diagnose, men med destruktiv adfærd?

Ivana: Der findes gråzonebørn i RE. Jo flere regler og ordrer disse børn møder, jo mere modstand viser de. De bliver "udadreagerende" og negative. I stedet kunne man give dem en opgave eller motivere dem til at deltage i en aktivitet, hvor de får udfordringer, som de kan klare og er optaget af og så de derved får afløb for deres frustrationer. Det kan betyde at disse børn på den måde får et mere positivt billede af sig selv. Det er hensigtsmæssigt også for disse børn at være sammen med andre børn i små grupper. Regler skal være fleksible for denne gruppe, og de anderledes regler skal meddeles til de andre børn. Det er vigtigt at børnene forstår at regler for hele gruppen kan være anderledes for et enkelt barn. Enkelte børn fra "normalgruppen" kan reagere på børn med særlige rettigheder og dette kan give negative forældrereaktioner.

Børn med særlige rettigheder flyttes en gang imellem til en anden institution, men vi bruger dokumentation til at forsøge at få et positivt forløb og samarbejde med andre forældre.

Hvor mange støttepædagoger er der ressourcer til?

Ivana: Der er begrænsede ressourcer og det overvejes hver gang om det er nødvendigt med en støttepædagog. Holdningen til støttepædagoger er meget områdebestemt Og da det er politisk besluttet at støtte børn med særlige rettigheder i Reggio Emilia er holdningen her positiv..

Hvor langt tid har i kontakt med børn med særlige rettigheder?

Ivana: - Vi arbejder med og følger børnene til skolen og derefter er det staten der overtager, og vi har kun sporadisk kontakt med familien.

Te seremonien i Andersen Barnehagen

Af Trine Skarbøvik

Denne barnehagen er oppkalt etter den danske forfatteren H.C Andersen. Allerede før reisen til Reggio Emilia ble vi bedt om å ta med oss en te kopp hjemmefra. Vi ble opplyst om at koppen skulle byttes med en annen, under en te seremoni i Andersen barnehagen.

Det ble kjøpt inn tre souvenir kopper med elgmotiv, noe som utløste litt latter hos oss tre i reisegruppen fra Stokka Barnehage. Og vi var naturligvis også nysgjerrige på hvordan te seremonien skulle foregå! Torsdagen ut i kursuken, ble vi på ettermiddagen hentet med buss og kjørt til Barnehagen Andersen. Der ble vi tatt imot av hele personalet inkludert kjøkkenpersonell. Vi fikk omvisning rundt i de forskjellige avdelingene. Og med hjelp av den danske

tolken kunne vi stille spørsmål og nyte utstillingene og besøke de forskjellige aktivitets og oppholdsrom. Barna var på dette tidspunktet dratt hjem, bortsett fra noen få som oppholdt seg litt skjermet. Etter en stund ble vi vist inn til barnas spiserom. Her sto de lave bordene langs med veggene, og stolene var plassert med ryggen til veggen slik at en så inn mot rommet. Småkaker i alle slags herlige farger sto spredt utover bordene på store fat. Midt i rommet sto det et bord fullt av forskjellige kopper. Vi ble bedt om å finne oss en plass. Deretter fortalte en av pedagogene at barna synes det er veldig spennende at vi kommer på besøk i deres barnehage. Det er barna som plasserer koppene på bordet til gjestene. De snakker mye på forhånd

om dette besøket, og lurer veldig på hvilke kopper som kommer på bordet neste dag de kommer til barnehagen.

Så ønsket pedagogene oss velkommen og ba oss ta koppen bort til bordet og bytte den i en annen. Så ble alle bedt om å forsyne seg av kaker og te og det ble fort fin stemning rundt bordet og den gode praten var i full gang! Etter kaker og prat, takket pedagogene for besøket, og håpet vi hadde hatt en innholdsrik og fin uke, og ba oss høflig om å sitte så lenge vi måtte ønske. Den danske kontakten takket fra oss alle og delte ut presanger til de ansatte. Og så litt om min helt personlige opplevelse av besøket! Seremonien og besøket gjorde selvsagt et stort inntrykk! Måten vi ble møtt på, og den helt

spesielle gjestfriheten! Historien om barna sine forventninger, og gleden over vårt besøk! De fantastiske kakene laget av barnehagens kjøkkenpersonell! Det at de sto samlet, og dermed gav uttrykk for at alle hadde en like viktig betydning som personell. Stolene som bevisst var plassert slik i rommet at en så mot hverandre, og inviterte til samtale og hygge! Og dette bekreftet jo det vi hele uken hadde fått innrykk av, nettopp hvor viktig det er med møteplasser og dialog! Dette tar vi med oss hjem, og vender ansiktene våre mot hverandre!

Tusen takk til barnehagen Andersen og byen Reggio Emilia!

Fra projektet om sykler1

Noen tanker fra en styrer etter en uke i Italia

Det er ikke nok med mange gode ideer, en må også handle.

Viktig med en dialog med administrasjonen. Ta små steg av gangen for å få innpass i det administrative og politiske systemet for å kunne påvirke disse til å se barnet/ barnehagen slik vi vil at de skal gjøre det. Prøve å finne en felles plattform som de fleste kan være enige i.

I forhold til politikerne/administrasjon, f.eks:

- fokus på fag
- fokus på barnesyn
- beskrive det vi gjør i det daglige, bli flinkere til å sette ord på prosessene
- invitere dem med på daglige ting i barnehagen og ikke bare når det er fest.

I forhold til foreldrene som er våre beste omdømmebyggere. Vi må i forhold til dem f.eks.:

- vise at vi har deres barn i fokus
- vise fram faget vårt
- vise fram det vi gjør
- begrunne det vi gjør faglig
- snakke med foreldrene og SU medlemmene når vi møter dem om hva som skjer i og omkring barnehagen. det daglige livet i barnehagen.

I forhold til kolleger:

- få til felles barnesyn
- lede personalgruppen mot felles mål
- drive med kollegaveiledning i det daglige
- utarbeide strategier i forhold til omverden
- fokus på enkelte ting over tid, hva er viktigst akkurat nå for oss som personalgruppe
- spleise gruppen, personalmøter, refleksjonsmøter, treff utenom arbeidstid osv

Denne uka var full av inntrykk som det tar tid å fordøye. mye av det som jeg har fått med meg skal jeg prøve å få overført til personalgruppen, men ta det steg for steg.

LITTERATURLISTE

ReFleksioner fra et udviklingsprojekt i vuggestuer
 Redaktion Hanne Ohlsen og Karin Eskesen Kr. 220,-

ReFleksioner fra et udviklingsprojekt i vuggestuer
 Redaktion Hanne Ohlsen og Karin Eskesen Kr. 220,-

Samtaler med Loris Malaguzzi
 Jørn Moestrup og Karin Eskesen Kr. 110,-

Parken er...
 oversat af Karin Eskesen. Kr. 110,-

Sko og metermål
 oversat af Karin Eskesen. Kr. 110,-

Teater Curtain
 engelsk Kr. 250,-

Children, spaces and relations Kr. 280,-

Reggio Emilia og de hundrede sprog” af Karin Wallin
 oversat af Karin Eskesen. Kr. 240,-

”D” ligner Robin Hoods flitsbue af Anna Barsotti
 oversat af Karin Eskesen. Kr. 168,-

Børn i Europa – særnummer om Reggio Emilia Kr. 75,-

Reggio Tutta: En guide til byen fra børnene engelsk Kr. 240,-

ReMida fortællinger fra et udviklingsprojekt. Kr. 150,-

The Ethics in Loris Malaguzzis Philosophy af Alfredo Hoyuelos
 engelsk. Kr. 220,-

Nyhedsbrevet ReFleksioner: pr. stk. Kr. 75,-

Bøgerne kan bestilles hos DDREN's sekretariat ekskl. forsendelse